

реабілітація стає рятівним колом, що пропонує вихід з кола насильства та шанс відновити зруйновану самооцінку. Реабілітація ОПН та жорстокого поводження є вирішальним аспектом сприяння справедливому зціленню та соціальній гармонії [2].

Список використаної літератури:

1. 1. Соціально-психологічні технології відновлення особистості після травматичних подій : практичний посібник / [Т. М. Титаренко, М. С. Дворник, В. О. Климчук та ін.]; за наук. ред. Т. М. Титаренко. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2019. 220 с.
2. [Rehabilitation After Abuse and Violence. URL:
https://www.scribd.com/document/897535942/Rehabilitation-after-abuse?
language_settings_changed=English](https://www.scribd.com/document/897535942/Rehabilitation-after-abuse?language_settings_changed=English)
3. Support the reintegration of survivors. URL:
[https://www.spotlightinitiative.org/ support-reintegration-survivors](https://www.spotlightinitiative.org/support-reintegration-survivors)

Руслан Новгородський

*канд. пед. наук, доцент кафедри соціальної педагогіки
і соціальної роботи,
Ніжинського державного університету
імені Миколи Гоголя,
м. Ніжин*

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ДО РОБОТИ З ПРОФІЛАКТИКИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Автор дослідження розглядає особливості підготовки фахівців соціальної сфери щодо роботи з профілактики девіантної поведінки підлітків в умовах цифровізації. Розкрито основні аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до роботи з підлітками різних цифрових форм девіантної поведінки. Визначено зміст та структуру підготовки фахівців, що включає формування медіаграмотності, оволодіння інструментами цифрового моніторингу та методами психолого-педагогічного впливу у віртуальному просторі. Акцентовано увагу на важливості поєднання традиційних методів соціальної роботи з інноваційними цифровими технологіями (превентивні вебінари, соціальна реклама в мережі, онлайн-консультування).

Ключові слова: соціальна робота, профілактика, девіантна поведінка, підготовка соціальних працівників, підлітки, цифровізація.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується стрімкими процесами цифровізації, що охоплюють усі сфери життєдіяльності людини та суттєво трансформують умови соціалізації підростаючого покоління. Особливої уваги набуває проблема девіантної поведінки підлітків, яка в умовах цифрового середовища набуває нових форм і проявів. Поширення соціальних мереж, онлайн-ігор, цифрових комунікацій створює не лише нові можливості для розвитку особистості, але й значні ризики, серед яких кібербулінг, інтернет-залежність, участь у деструктивних спільнотах. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання підготовки фахівців соціальної сфери, здатних ефективно здійснювати профілактику девіантної поведінки підлітків з урахуванням викликів цифровізації.

Проблема девіантної поведінки підлітків є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Значний внесок у її вивчення зробили науковці різних сфер – психології, педагогіки, соціальної педагогіки і соціальної роботи: Л. Вольнова, О. Бондарчук, Л. Терещенко, Н. Гуртовенко, А. Герасименко, Л. Мельник, Ю. Сербалюк, а також І. Бех, В. Оржеховська, Т. Федорченко, Н. Пихтіна та ін. У їхніх працях розкрито сутність девіантної поведінки, її причини, механізми формування та шляхи профілактики. Водночас сучасні умови цифровізації потребують переосмислення змісту професійної підготовки соціальних працівників та соціальних педагогів щодо соціальної профілактики девіантної поведінки серед підлітків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значна частина сучасних дослідників розглядають девіантну поведінку як система вчинків, що відхиляються від соціально-значущих та прийнятих у суспільстві норм та очікувань. Вона може проявлятися у формах агресивної, адиктивної, делінквентної поведінки, соціальної ізоляції. І саме в аспекті девіантної поведінки підлітковий вік є найбільш критичним періодом щодо становлення особистості. Саме цей період характеризується нестабільністю емоційної сфери, пошуком ідентичності та підвищеною залежністю від соціального середовища. У цифрову епоху значну роль у формуванні поведінкових моделей відіграє віртуальне середовище, яке часто стає основним простором соціальної взаємодії підлітків.

У цих умовах особливої ваги набуває професійна діяльність фахівців соціальної сфери, які повинні не лише розуміти природу

девіантної поведінки, але й володіти сучасними цифровими технологіями та інструментами, які полегшують процес профілактики та сприяють більш якісному та швидкому обслуговуванню клієнтів завдяки застосуванню різних програм, сервісів та додатків. Ключовим чинником ефективності такої діяльності є якісна підготовка у закладах вищої освіти [5, с.345].

Підготовка фахівців соціальної сфери у ЗВО України здійснюється за освітніми програмами «Соціальна робота та соціальне консультування», «Соціальне забезпечення», «Соціальна робота. Соціальна педагогіка» і передбачає формування комплексу професійних компетентностей, необхідних для роботи з різними категоріями населення, зокрема підлітками групи ризику. Освітній процес у ЗВО включає теоретичну, практичну та науково-дослідну складові.

Традиційно теоретична підготовка в освітніх програмах передбачає вивчення дисциплін психолого-педагогічного та професійного циклу як обов'язкового так і вибіркового компонентів, зокрема «Психологія девіантної поведінки», «Соціальна педагогіка», «Теорія і методи соціальної роботи», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», «Профілактика девіантної поведінки» та інших дотичних дисциплін. У межах цих курсів студенти знайомляться з основними теоріями девіацій, факторами ризику, методами діагностики та профілактики порушень у поведінці підлітків [6].

В умовах цифровізації зміст підготовки поступово оновлюється шляхом включення дисциплін та тематики пов'язаних із цифровою грамотністю та медіаосвітою соціальних працівників. Зокрема, запроваджуються курси вибіркового характеру «Цифрові технології у соціальній роботі», «Інформаційна безпека в соціальній сфері», «Цифрові компетентності соціальних працівників» тощо. Відповідно змістовно такі навчальні дисципліни передбачають оволодіння цифровими компетентностями майбутніми соціальними працівниками, наприклад різновиди цифрових платформ для підлітків в онлайн-середовищі; цифровий контент та виявлення ризиків для підлітків у цифровому середовищі; форми цифрових девіацій; безпека та приватність у цифровому середовищі та інш. [1].

Інша складова професійної підготовки соціальних працівників – це практична підготовка, яка є ключовим компонентом професійного становлення фахівців соціальної сфери. Вона реалізується через різні види практик: навчальну, виробничу, переддипломну. Студенти проходять практику в різних закладах та установах соціальної сфери

(центри соціальних службах, територіальні центри, соціальні гуртожитки, заклади освіти, громадські організації та інш.). Серед завдань для набуття практичного досвіду майбутніми соціальними працівниками є проведення соціально-педагогічної діагностики різних форм цифрових девіацій, профілактична роботи з підлітками, які мають різні форми цифрових форм девіантної поведінки, проведення консультативної роботи таких підлітків та їх батьків [1; 6].

Важливим напрямом підготовки є формування цифрової компетентності майбутніх фахівців. Вона включає здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології у професійній діяльності, здійснювати онлайн-консультування, організовувати профілактичну роботу в соціальних мережах, розпізнавати кіберзагрози. У сучасних умовах соціальний працівник має бути готовим працювати не лише в реальному, але й у віртуальному середовищі. Відповідно навчальні дисципліни містять не тільки тематику означеної проблеми, але й відповідні інтерактивні методи навчання: тренінги, кейс-методи, рольові ігри, моделювання професійних ситуацій, створення профілактичної соціальної реклами. Вони сприяють розвитку практичних навичок, критичного мислення, здатності до прийняття рішень у складних ситуаціях. Наприклад, під час навчання студенти аналізують кейси, пов'язані з кібербулінгом або участю підлітків у небезпечних онлайн-спільнотах, і розробляють стратегії профілактичної роботи, розробляють практичні рекомендації для батьків щодо поведінки їх дітей у цифровому середовищі.

Ефективна підготовка фахівців соціальної сфери до профілактики девіантної поведінки підлітків в умовах цифровізації передбачає інтеграцію міждисциплінарних знань, розвиток професійних і цифрових компетентностей, орієнтацію на практичну діяльність. Важливою є також співпраця закладів вищої освіти з соціальними службами, освітніми установами та громадськими організаціями, що дозволяє забезпечити практичну спрямованість підготовки.

Висновки. Отже, підготовка фахівців соціальної сфери до роботи з профілактики девіантної поведінки підлітків в умовах цифровізації є складним і багатогранним процесом, що потребує постійного оновлення змісту освіти, впровадження інноваційних методів навчання та розвитку цифрових компетентностей. Вона має бути спрямована на формування висококваліфікованого спеціаліста, здатного ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати соціальну підтримку підлітків у складних умовах цифрового суспільства.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою інноваційних освітніх програм підготовки фахівців соціальної сфери, впровадженням цифрових технологій у профілактичну діяльність, а також вивченням ефективності онлайн-інструментів роботи з підлітками групи ризику.

Список використаних джерел

1. Буйницька О. П. Система педагогічного проєктування інформаційно-освітнього середовища для здійснення підготовки майбутніх соціальних педагогів : монографія. К. : Київ. Ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 568 с

2. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах: Ч. 1. Теоретична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. К., 2016. 188 с.

3. Герасименко А. Ю. Підготовка майбутніх соціальних працівників до корекції девіантної поведінки підлітків у закладі загальної середньої освіти. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Харків, 20 листопада 2020 р. / за ред. М.П. Васильєвої. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2020. 125 с., С.50-54. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/859f3502-b250-48b3-90f0-e91408db2cd1/content> (дата звернення 11.04.2026).

4. Мельник Л. П., Сербалюк Ю. В. Девіантна поведінка молоді та шляхи профілактика. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України: Проблеми сучасної психології. 2009. Випуск 5. С.279-288.*

5. Попова А. Підготовка майбутніх соціальних працівників до використання цифрових технологій у професійній діяльності у межах вивчення освітньої компоненти «Цифрові технології в соціальній сфері». Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки. Вип. 2. Бердянськ : БДПУ, 2022. 494 с., С.344-355.

6. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету : монографія / І. Б. Савельчук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 375 с..

7. Федорченко Т.Є. Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: соціально-педагогічний аспект : монографія. Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А. 2011. 488 с.

Віктор Ординович,
здобувач третього рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка